

Sivistysvaliokunnalle

Lausuntopyyntö 28.10.2025

Lausunto valtioneuvoston Tulevaisuusselonteon ensimmäisestä osasta 'Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045'

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäisestä osasta 'Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045', ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

5. Skenaariot muodostavat systeemisiä kokonaiskuvia vuodesta 2045

Koulutus näkyy valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäisessä osassa vahvasti. Selonteossa todetaan, että koulutus on Suomelle mahdollisuus ja kilpailuetu, mutta toisaalta myös riski, jos panostukset oppimiseen ja koulutusjärjestelmään jäävät tekemättä ja Suomen koulutustaso jää yhä pahemmin jälkeen kärkeä.

SAMOK näkee, että skenaario 'Yhteistyön maailma 2045' on korkeakoulutuksen näkökulmasta suotuisin. Skenaariossa koulutustaso on noussut osaamiseen ja koulutukseen kohdennettujen mittavien panostusten myötä, osaamisen polarisaatio on vähentynyt globaalisti ja osaajista kilpaillaan yhä paremmilla työelämän ehdoilla ja työn laadulla. Koulutusjärjestelmien rooleiksi ymmärretään hyvän elämän tuottaminen sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Keskitytään tietoperusteisesti muodostettujen ja yhteisesti jaettujen osaamistavoitteiden saavuttamisen varmistamiseen jokaiselle. Koulutuksen yhteisöllinen ja sivistävä rooli korostuu. Koulutukseen osallistuminen kasvaa maailmanlaajuisesti, erityisesti korkeakoulutukseen osallistuminen kasvaa nopeasti koulutukseen kohdennettujen panostusten myötä.

Tällainen kehityskulku edellyttää yhteisen poliittisen tahtotilan luomista Suomen kehityksen suunnasta sekä panostamista osaamiseen ja TKI-toimintaan. Panostukset koulutusjärjestelmään nostavat koulutustasoa ja parantavat innovaatiokykyä sekä talouden uudistumista. Koulutusjärjestelmän ja jatkuvan oppimisen tulee vastata muuttuvan toimintaympäristön tarpeisiin.

Nähdäksemme muut skenaariot kuvaavat hyvin niitä riskejä, joita Suomen korkeakoulujärjestelmän kehittämistyössä kohtaa osin jo nyt. Koulutuksen

pirstaloituminen ja kaupallistuminen, koulutusjärjestelmien keskittyminen huippuosaajien kouluttamiseen, koulutuspolkujen eriytyminen, suuryritysten kasvanut rooli koulutusalojen painotusten ohjaajina sekä koulutuksen poliittisen ohjauksen voimistuminen lisäisivät eriarvoistumista ja heikentäisivät korkeakoulujen autonomiaa.

7. Tulevaisuusdialogit korostavat yhdessä tekemisen merkitystä

Myös tulevaisuusdialogeissa korostuu koulutuksen keskeinen merkitys sekä kansallisen identiteetin että hyvinvoinnin perustana. Koulutuksen saavutettavuus, erityisesti maksuton koulutus ja vapaa sivistystyö, nähtiin yhteiskunnan tasa-arvoa tukevin peruspilareina. Huolta herätti taloudellinen eriarvoistuminen ja sen vaikutukset yksilöiden hyvinvointiin sekä koulutuksen saavutettavuuteen.

SAMOK pitää kansalaisten näkemystä koulutuksen merkityksestä tärkeänä viestinä päättäjille. Maksuton koulutus on Suomen yhteiskunnan ylpeys, ja sitä tulee vaalia vaikeinakin aikoina. Suomen hallitus päätti kevään 2025 kehysriihessä vapauttaa avoimen korkeakoulutuksen maksusääntelyä, ja että korkeakoulututkinnon voisi suorittaa kokonaan avoimessa korkeakoulussa. SAMOK huomauttaa, että nämä olisivat suoria toimenpiteitä kohti maksuttoman korkeakoulutuksen purkua. Kyseessä on selkeä eriarvoisuutta lisäävä toimenpide, jota SAMOK vastustaa.

8. Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittäminen

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon luvussa kahdeksan on tunnistettu välttämättömiä toimia, joita on joka tapauksessa edistettävä Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämiseksi. SAMOK nostaa lausunnossaan esille erityisesti opiskelijoita koskettavia toimia.

11. Väestön koulutus- ja osaamistasoa on nostettava. Koulutus- ja osaamistason nosto on Suomelle kohtalonkysymys.

SAMOK on yhtä mieltä siitä, että koulutus- ja osaamistason nosto on Suomelle kohtalonkysymys, ja että erityisesti korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuutta on kasvatettava. Tällä hetkellä nuorten aikuisten koulutustaso on noin 39% tavoitteen ollessa 50% vuodelle 2030. Nähdäksemme on välttämätöntä, että korkeakoulujen perusrahoitusta lisätään suunnitelmallisesti yli hallituskausien, jotta koulutus- ja osaamistason noston tavoite voidaan saavuttaa. Perusrahoitus on opetukseen käytettävää rahoitusta, jolla on merkittävin vaikutus koulutuksen laatuun. SAMOK korostaa, että koulutustason nostoa ei voida tehdä osaamisen kustannuksella, vaan näiden on kuljettava käsi kädessä.

SAMOK näkee, että koulutus- ja osaamistason nostaminen vaatii myös panostuksia opiskelijoiden riittävään toimeentuloon. Korkeakouluopiskelijoista 19,4 % kokee

toimeentulonsa erittäin niukaksi ja epävarmaksi (Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus KOTT, 2024). Jotta korkeakoulutus olisi jokaiselle nuorelle saavutettavaa, tulee opintotuen tason olla riittävä.

12. Vahvistetaan yhteiskunnan lapsimyönteisyyttä ja syntyvyyttä edistäviä toimia sekä varmistetaan että väestön vanhetessa yhteiskunta pystyy turvaamaan riittävän perusturvan ja väestön tarvetta vastaavat palvelut.

SAMOK pitää tärkeänä lapsimyönteisyyttä ja syntyvyyttä edistäviä toimia ja toteaa, että syntyvyyteen panostaminen vaatii erityisiä panostuksia toimeentulon parantamiseen. Korkeakouluopiskelijoista 48,5 % kokee, että taloudellinen tilanne on merkittävä este lasten hankinnalle ja opintolainaa nostaneista korkeakouluopiskelijoista 14,7 % uskoo selviävänsä melko tai erittäin huonosti opintolainan takaisin maksamisesta (KOTT, 2024). Opintolainan takaisinmaksuvelvoite voi vaikuttaa myös lapsihaaveen toteutumiseen välillisesti, mikäli perheellistymistä pyritään siirtämään elämänvaiheeseen, jona oma taloudellinen asema on vakaampi. Tämän lisäksi SAMOK korostaa opintorahaan perustuvan, ennakoitavan ja päätoimisen opiskelun mahdollistavan toimeentulon merkitystä opintojen aikana. Vahvan inflaatiokehityksen keskellä tukien sitominen indeksiin turvaa tuella luotavaa ostovoimaa.

14. Väestön kestävää hyvinvointia ja tulevaisuususkoa on vahvistettava.

Vaikka korona-aikaan verrattuna uupumuksen ilmeneminen on laskussa, kokee 35% korkeakouluopiskelijoista edelleen uupumusta opintojensa aikana (KOTT, 2024). Samalla opiskelijoiden halukkuus ja pystyvyys haasteiden hallinnan suhteen on kohentunut: tästä esimerkkinä YTHS:n seurantatiedot, joiden mukaan opiskeluterveysneuvotteluiden määrä kaksinkertaistui vuoden 2024 aikana. Opiskeluterveysneuvottelu on opiskelijan, koulun ja YTHS:n välinen pysähtyminen opiskelijan opiskelukyvyyn tukitoimien kartoittamiseksi ja opiskelun edistymisen turvaamiseksi. SAMOK korostaa YTHS:n tuottaman opiskelijoiden terveydenhoidon merkitystä opiskelukykyä ja siten tulevaisuuden työkykyä turvaavana ja edistävänä tekijänä.

Korkeakouluopiskelijoista 15,5% suhtautuu tulevaisuuteensa ei kovin tai ei lainkaan luottavaisesti (KOTT, 2024). Tulevaisuususkon vahvistaminen sekä työkyvyn ylläpito vaativat myös mahdollisuuksia oman osaamisen kehittämiseen työuran aikana. Pienten osaamiskokonaisuuksien hyödyntäminen osana jatkuvan oppimisen tarjontaa, maksuton koulutus ja aikuisopiskelijoiden taloudellinen tukeminen opiskeluaikana mahdollistavat uranvaihdon ja osaamisen päivittämisen ja siten osaajien menestymisen muuttuvassa ympäristössä.

15. Väestön alueellinen oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus on varmistettava yhteiskunnan yhtenäisyyden vahvistamiseksi.

SAMOK huomauttaa useilla opiskelijapaikkakunnilla esiin nousseesta asuntokriisistä, jonka seurauksena jopa opiskeluaikaisen asunnon löytämisessä on kohdattu merkittäviä haasteita. Asumisen mahdollisuudet sekä opiskeluaikana, että sen jälkeen, ovat merkittävä veto- ja pitovoimatekijä. Tutkinnon suorittaneiden osaajien sijoittuminen eri paikkakunnille on puolestaan keskeinen alueellista eriytymistä ehkäisevä tekijä.

20. Työ- ja koulutusperäistä maahanmuuttoa on edistettävä kestävästi. Kansainvälisten osaajien integroitumista suomalaiseen työelämään ja yhteiskuntaan on edistettävä.

Väestön ikääntymisen ja työvoimapulan vuoksi Suomeen tarvitaan sekä asiantuntijoita että ammattiosaajia ulkomailta. Kansainvälisten EU-/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien korkeakouluopiskelijoiden määrä on viime vuosina kasvanut merkittävästi, mutta kuitenkin iso osa (noin 40 %) kansainvälisistä opiskelijoista ei työllisty Suomeen kiinnostuksesta huolimatta. SAMOK korostaa, että tarvitaan toimia kansainvälisten opiskelijoiden integroimiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan sekä työelämään. Työllistymistä on tuettava monipuolisoin keinoin ja yhteiskunnan, korkeakouluyhteisön sekä työpaikkojen yhdenvertaisuutta on edistettävä. Korkeakoulujen ja työelämän väliseen yhteistyöhön on panostettava, minkä lisäksi työnantajia voidaan tukea kansainvälisten osaajien palkkaamiseksi. Lisäksi kotoutumisen edistämiseksi olisi huomioitava erityisesti kielenopetus sekä aiemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.

SAMOK näkee, että kansainvälisten osaajien integroitumisen ja työllistymisen edistämisen lisäksi oleellista on kiinnittää huomiota myös Suomen houkuttelevuuteen kansainvälisten osaajien silmissä. Hallitus on mahdollistanut korkeampien lukuvuosimaksujen perimisen EU-/ETA-maiden ulkopuolisilta opiskelijoilta, minkä on arvioitu ainakin alkuun laskevan kiinnostusta opiskella Suomessa.

SAMOK huomauttaa, että myös kansalaisuuden ja pysyvän oleskeluluvan saamisen sujuvuus on osa Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten osaajien silmissä. Tällä hetkellä hallitus on uudistamassa ulkomaalaislakia niin, että Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon tai yliopiston kandidaatintutkinnon suorittaneilla olisi mahdollisuus pysyvään oleskelulupa. Mahdollisuutta saada pysyvä oleskelupa ei ole ulotettu amk-tutkinnon suorittaneille. SAMOK näkee tämän hyvin epäyhdenvertaisena lakiuudistuksena, joka asettaa amk-opiskelijat eriarvoiseen asemaan suhteessa yliopistoista valmistuneisiin.

30. Vaikutustenarviointien ja tietoperustaisuuden tulee olla laadukkaan lainvalmistelun ytimessä.

SAMOK näkee tavoitteen keskeisenä osana sopeutumistamme alati muuttuvaan toimintaympäristöön. SAMOKin näkökulmasta Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö

YTHS:n roolia opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyn asiantuntijana ja tiedon tuottajana tulee vahvistaa merkittävästi nykyisestä.

9. Hallituksen huomioita selonteon pohjalta

Hallitus nostaa vahvasti huomioissaan esiin korkean koulutus- ja osaamistason merkityksen kestävän ja kriisinsietokykyisen yhteiskunnan luomisessa, erilaisissa skenaarioissa tunnistettuihin haasteisiin ja riskeihin vastaamisessa sekä valmiudessa menestyä riippumatta siitä, millaisia haasteita tulevaisuus tuo mukanaan. Koulutus- ja osaamistason nostaminen ja jatkuva osaamisen kehittäminen on edellytys muutoksiin sopeutumiselle, uusien mahdollisuuksien hyödyntämiselle ja edelleen työvoiman kilpailukyvyyn, talouden kasvun ja yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseksi. SAMOK on yhtä mieltä koulutus- ja osaamistason noston merkityksestä yhteiskunnan tulevaisuudelle.

SAMOK kuitenkin huomauttaa, että vaikka hallitus on selonteossa nostanut koulutus- ja osaamistason noston yhdeksi Suomen kohtalonkysymykseksi, eivät hallituskauden korkeakoulupoliittiset toimet ole olleet tätä muutosta tukevia. Korkeakoulujen perusrahoituksesta on leikattu mittavasti ja aloituspaikkojen määrää on nostettu ilman lisärahoitusta. Yhden ammattikorkeakoulututkinnon rahoitus on lähes puolittunut kymmenessä vuodessa. SAMOK korostaa, että perusrahoituksen laskulla yhdistettynä opiskelijamäärien nousuun on suora vaikutus koulutukseen ja opetukseen käytettävissä oleviin resursseihin. Resurssien vähentyessä opetuksen määrää vähennetään ja toteutuksia muutetaan aiempaa kevyemmiksi. Tämä näkyy esimerkiksi itsenäisen opiskelun lisääntymisenä ja opetusryhmien kasvuna. Opetukseen käytettävissä olevien resurssien vähentyminen näkyy väistämättä opiskelijoiden osaamisessa. Tällöin ei voida puhua osaamistason nostosta.

Helsingissä 11.11.2025

Julia Väänänen
Puheenjohtaja

Vellu Taskila
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Roosa Veijola
Korkeakoulupolitiikan erityisasiantuntija
roosa.veijola@samok.fi
040 844 9865

Erica Alaluusua
Sosiaalipolitiikan erityisasiantuntija
erica.alaluusua@samok.fi
050 360 9376

Jere Tapio
Hyvinvointipolitiikan erityisasiantuntija
jere.tapio@samok.fi
040 760 9463